

PIRLS ASOSIDA BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISH

Xolmuratova Gulnoza Abduqahhor qizi

Guliston tumani 7-maktabi

Boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada PIRLS asosida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish va PIRLS xalqaro tadqiqotga tayyorlash masalalari haqida ma'lumotlar va shuningdek bu borada amalga oshirilishi kerak bo‘lgan ishlar va bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: PIRLS, kasbiy-metodik tayyorgarlik, ko‘nikma, matn, o‘qituvchi, o‘quvchi, tavsiya, milliy o‘quv dasturi, kognitiv-kreativ, jarayonli-integrativ mezonlar.

Jahonda o‘qituvchilarni PIRLS - (*Progress in International Reading Literacy Study*) xalqaro baholash dasturi asosida o‘qitishga metodik tayyorgarligini rivojlantirishning samarali texnologiyalari ta‘lim jarayoniga tatbiq etildi.

Zamon talablariga mos pedagogik kadrlarni tayyorlash (**PIRLS**) asosida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish, xalqaro baholash dasturlari asosida multimedial elektron resurslar yaratish va talim sifatini baholash bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar olib borildi.

Bunday ishlar bilan birgalikda, “*Ta‘lim sifatini baholash jarayoni va vositalarini rivojlantirish, erishilgan natijalarni aniqlash imkonini beruvchi mexanizmlarni amaliyotga joriy etish*”, o‘quvchilar bilim darajasini xalqaro standartlar asosida baholash, o‘qish savodxonligi fanlarni o‘qitish sifatini oshirishga oid tendensiyalarni amaliyotga tatbiq etish ishlari olib borilmoqda.

Jahon oliy ta‘lim muassasalarida o‘qituvchilarning **PIRLS** - (*Progress in International Reading Literacy Study*) xalqaro baholash dasturi asosida o‘qitishga metodik tayyorgarlik sifatini ta‘minlash, ta‘lim jarayonini modellashtirish, loyihalashtirish, o‘qituvchilarni **PIRLS** xalqaro baholash dasturi asosida metodik tayyorgarligini rivojlantirish, o‘quvchilarning savodxonligini baholashning xalqaro baholash dasturlari (PISA, PIRLS, TIMSS) bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Shu jihatdan, o‘qituvchilarini *Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS)* asosida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish va kasbga tayyorlashni xalqaro malaka talablari asosida olib borish, ta‘lim sifatini xalqaro darajaga ko‘tarish, xalqaro tadqiqotlar topshiriqlarini yechishga bo‘lgan ko‘nikmalarini rivojlanish darajasi diagnostikasini amalga oshirish, modulli ta‘limni

yo'lga qo'yish, ijtimoiy kommunikativlikni faollashtirish, boshlang'ich sinf o'qituvchisining professionalligini aniqlash bo'yicha ilmiy tadqiqotlar alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Respublikamizda so'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" (PF-5712-son)gi farmonida, yoshlar ta'lim-tarbiyasi uchun qo'shimcha sharoitlar yaratishga qaratilgan kompleks chora tadbirlarni o'z ichiga olgan beshta tashabbus amaliyotga tatbiq etildi, o'qitish metodikasini rivojlantirish, shuningdek ta'lim-tarbiya jarayoniga individuallashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish hamda professional kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish, xalq ta'limi sohasiga zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion loyihalarni joriy etish ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etishning me'yoriy asoslari yaratilmoqda.

"Milliy o'quv dasturi bo'yicha yangi metodikalarga o'qituvchilarni o'qitish maqsadida elektron malaka oshirish platformasi uchun 2026-yilga qadar jami 769 ta videodars yaratish" muhim ustuvor vazifa sifatida belgilandi. Bu ta'lim jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini metodik tayyorgarliklarini yangi pedagogik texnologiyalar va xalqaro baholash dasturlari asosida rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmoni, 2020-yil 7-maydagi "Matematika sohasidagi ta'lim sifatini oshirish va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4708-son, 2018-yil 5-iyundagi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-3775-sonli qarorlari, 2017-yil 20-apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-2909-sonli hamda Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 997-sonli 129 qarorlari asosida amaliy ishlarni amalga oshirish bugunki kunning dolzarb vazifasi hisoblanadi. **PIRLS o'qishning ikkita asosiy maqsadini baholaydi**, bu yosh o'quvchilar maktabda ham, maktabdan tashqarida ham o'qishning ko'p qismini hisobga oladi: *adabiy tajriba va ma'lumot olish va undan foydalanish*. Bundan tashqari, **PIRLS** o'qish uchun ikkita maqsadning har biri doirasida to'rtta keng miqyosli tushunish jarayonini baholaydi:

- aniq ifodalangan ma'lumotlarga e'tibor qaratish va olish;
- to'g'ridanto'g'ri xulosalar qilish;
- g'oyalar va ma'lumotlarni sharxlash va birlashtirish;

- *mazmun va matn elementlarini baholash va tanqid qilish;*

PIRLS o'qishni baholash o'quvchilarni matnlarni o'qishga va ular bilan muloqot qilishga hamda tushunish savollariga javob berishga undaydigan qiziqarli va vizual jihatdan jozibali formatda taqdim etilgan turli o'qish matnlarini o'z ichiga oladi. **PIRLS** 2016 yilda boshlangan onlayn o'qishni **PIRLS** baholashni o'z ichiga oladi. **PIRLS** talabalarning internetga o'xshagan muhitda onlayn ma'lumotni qanchalik yaxshi o'qishi, sharhlashi va tanqid qilishini nazorat qiladi.

O'qituvchi avatarining ko'rsatmasi bilan talabalar savollarga javob berish, munosabatlarni tushuntirish va ma'lumotlarni sharhlash va birlashtirish uchun veb-sahifalar bo'ylab harakatlanadi. Veb-sahifalar fotosuratlar, diagrammalar va xaritalarni o'z ichiga olgan vizual ma'lumotlarni, shuningdek, animatsiyalar, giperhavolalar va qalqib chiquvchi oynalar kabi navigatsiya va dinamik xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Bitta uzluksiz, raqamli asosga ega urinish sifatida olingan **PIRLS** 21-asr o'qish ko'nikmalarini eng zamonaviy baholashni ta'minlaydi. **PIRLS**ni boshqaruvchi mamlakatlar kompyuterga asoslangan baholashning afzalliklaridan, jumladan, tarjima va tarjimani tekshirish, ma'lumotlarni kiritish va baholashda katta operativ samaradorlikdan, chop etish yoki jo'natish zaruratisiz foydalanishi mumkin.

PIRLS vebga asoslangan tizim sifatida maktab yoki IEA veb-serverlari orqali yoki Windows operatsion tizimiga ega shaxsiy kompyuterga mahalliy ravishda ulangan USB disk orqali taqdim etiladi. **PIRLS**ga muqobil ravishda mamlakatlar **PIRLS** ning qog'ozga asoslangan versiyasini boshqarishi mumkin, bu haqda **PIRLS** bilan birga xabar qilinadi. **PIRLS** keng doiradagi mamlakatlar uchun mos keladi. **PIRLS** 2021 guruhga moslashtirilgan dizayndan foydalanadi.

Barcha mamlakatlar bir xil o'qish parchalari va elementlarini boshqaradi, ammo mamlakatda turli test shakllarining tarqatilish tezligi aholiga moslashtiriladi. Ushbu innovatsion, moslashuvchan dizayn **PIRLS** o'qishni o'lchashni har xil o'qish malakasiga ega bo'lgan mamlakatlar uchun taqsimotning barcha darajalarida yaxshilaydi va shu bilan birga talabalarning faolligini oshiradi.

PIRLS asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish lozim.

1. *Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirishning metodik tayyorgarligini rivojlantirish;*

2. *Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish, amaliyot bilan bog'lash, tarbiya va rivojlantiruvchi ta'lim tamoyillari asosida rivojlantirish;*

3. *Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligini rivojlantirish;*

4. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga noan'anaviy kommunikativ metodlarning elektron didaktik vositalar bilan ta'minlash asosida metodik tavsiya ishlab chiqish.

5. **PIRLS** asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish boshlang'ich ta'limda o'qitilayotgan fanlarga kiritilgan yangiliklarni o'zlashtirish dinamikasini hisobga olib, ijodiy yondashuvli faoliyatini individuallashtirish asosida shakllantirish;

6. **PIRLS** asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish modeli o'zini o'zi kasbiy-shaxsiy rivojlantirish, pedagogning shaxsiy-motivatsion yo'nalganligiga ustuvorlik berish hamda ularning kreativ qobiliyatlarini rivojlantiruvchi didaktik-o'yinli topshiriqlarni ishlab chiqish asosida shakllantirish;

7. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligi ikki yoki undan ortiq manbalardagi ma'lumotlarni birlashtirish, ma'lumotlar asosida xulosalar chiqarishni o'rgata olish hamda kognitiv-kreativ, jarayonli-integrativ mezonlarining natijadorligini ta'minlashga qaratilgan ishchan integratsion-didaktik muhitni yaratish asosida rivojlantirish;

8. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini PIRLS asosida o'qitishga o'rgatish jarayoni integrativ-fasilitatsion ta'lim strategiyalariga doir o'quv topshiriqlarining intensiv majmuasini rivojlantiruvchi maqsadga mos ravishda bosqichma bosqich qo'llash asosida shakllantirish.

9. **PIRLS** asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish modelini moslashuvchanlik, amaliyot bilan bog'liqlik, tarbiya va rivojlantiruvchi ta'lim kabi tamoyillari asosida takomillashtiriladi;

10. **PIRLS** asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish modelini yaratish;

11. **PIRLS** asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirishga mo'ljallangan "Boshlang'ich sinf o'qituvchilariga so'rovnoma", "Boshlang'ich sinf o'qituvchilariga so'rovnoma" hamda o'qituvchilarning o'qib tushinishga mo'ljallangan tajriba-sinov materiallarini ishlab chiqish.

12. **PIRLS** asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish bo'yicha multimediali elektron ta'limiy resurs yaratish. Tadqiqot natijalarining ishonchiligi qo'llanilgan yondashuv, usullar va nazariy ma'lumotlarning rasmiy manbalardan olingani, keltirilgan tahlillar va tajriba-sinov ishlari samaradorligining matematik-statistik metodlari vositasida asoslanganligi, xulosa, taklif va tavsiyalarning amaliyotda joriy etilganligi, olingan natijalarning vakolatli tuzilmalar tomonidan tasdiqlangani bilan izohlanadi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligi ikki yoki undan ortiq manbalardagi ma'lumotlarni birlashtirish, ma'lumotlar asosida xulosalar chiqarishni o'rgata olish hamda kognitiv-kreativ, jarayonli-integrativ mezonlarining natijadorligini ta'minlashga qaratilgan ishchan integratsion-didaktik muhitni yaratish asosida takomillashtirilgan yuzasidan tavsiyalar berish imkoni yaratiladi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. SH.M.Mirziyoyev "Milliy taraqqiyot yo'limizni qatiyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz" – Toshkent, "O'zbekiston", 2017-yil, 592 bet 10-bet.
2. Incheon declaration // Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all (Word Education Forum, 19-22 may 2015. Incheon, Republic of Korea). – 48 p.3.
3. Muslimov N.A. "Bo'lajak kasb ta'lim o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish" /Monografiya.–Toshkent.:Fan, 2004-yil, 360 bet.
4. Sayidahmedov N."Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya". – Toshkent: "Fan va texnologiya"- 2003-yil, 340 bet.
5. R.A.Mavlonova, N.H.Rahmonqulova, K.O.Matnazarova, M.K.Shirinov, S.Hafizov "Umumiy pedagogika" – Toshkent, "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2018-yil, 530 bet.